

MORGENBLADET

Minneterapeutisk installasjon

Langhelle, Aage

INSTALLASJON. Med «total»installasjonen *Treatment with memories* har russiske Ilya Kabakov i Hamburger Bahnhof iscenesatt et av sine stille dramaer hvor realitet og fiksjon forenes i en absurd og klaustrofobisk verden.

På sykehuset i den post-sovjetiske småbyen Saratow utvikler psykiater V.N. Lublin en metode for å helbrede eldre senile mennesker. Helbredelses-prosentsen overstiger alle forventninger og snart opprettes det lignende klinikker over hele verden. Lublin reiser verden rundt og holder foredrag om sin vellykkede metode. La oss høre hva Doktor Lublin selv har å si om metoden: «Medisinske eksperter er fullt klar over hvor vanskelig det er å hjelpe eldre sengeliggende pasienter. Ikke minst i de tilfeller hvor pasienten også lider av angst. Svært ofte fører pasientens psykiske status til en langsomt tiltagende senilitet. Disse pasientene får dessverre i mange tilfeller sjelden besøk av familie. Dette fører til kroniske depresjoner og pasienten forfaller i alle henseende. I en slik situasjon gjelder det å lede pasientens tanker bort fra hverdagens triste realitet. En strategi kan være å vise et slides show fra pasientens tidligere liv. Man avfotograferer bilder fra familiealbumet. En lett blanding av bilder fra barndommen, reiser, høytidsdager, venner og kjente. Så mange slides som mulig. Nå plasseres pasientens seng i et eget rom. Forhenget trekkes til, slik at det er nesten mørkt i rommet. Slides showet projiseres på den hvite veggen foran pasienten. Diasene vises langsomt, minst med 10-12 sekunders intervall. Bildene må vises kronologisk. Det er særdeles viktig at diasene ledsages av kommentarer lest inn på bånd av et familiemedlem. Det halvmørke rommet, bildene og den myke stemmen skal dysse pasienten inn i en dyp søvn.»

Kunst og terapi

De reelle fysiske rammene rundt fiktive doktor Lublins hukommelsesbehandling er en innebygget «total»installasjon i Hamburger Bahnhof. Den ser langt på vei ut som en sovjetisk sykehusavdeling fra -70 tallet, og består av seks behandlingsrom med en felles korridor. Kabakovs (født i 1933) store tema er det tidligere sovjetiske samfunnet, samtidig som han søker å utøve en identitetsbevarende praksis. Fra den sovjetiske litteraturen kjenner vi også andre eksempler på forbindelser mellom kunst og terapi. Forfatteren M. Soschtschenko, som skrev selvbiografien *Schüssel des Glücks*, helbredet seg selv fra en kronisk depresjon med en lignende metode. I Russland er et sykehus mer enn et sykehus, der er også et sted for ettertanke og filosofiske diskusjoner.

Som DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst)-stipendiat

(1989) i Berlin fikk Kabakov oppleve byens problematiske situasjon. Like etter murens fall deltok han i den internasjonale utstillingen *Die endlichkeit der Freiheit. Berlin 1990* med en installasjon på Potsdamer-plass. Temaet var byens kollektive hukommelse fra en tid hvor en underliggende redsel aldri helt slapp taket. Kabakov blir i år av den tyske regjering tildelt prisen Kaiserring Goslar. Han er også invitert til å lage en permanent installasjon på et sted hvor muren delte byen.

For å komme inn i installasjonen må man gå igjennom en slitt gammel dør og er med det i sykehuskorridoren. I hvert av de sparsomt belyste rommene uten vinduer befinner det seg to diasprosjektorer, et nattbord, et halvt fortrukket forheng samt en metallseeng med hvitt laken, pute og et brunt ullteppe. Tilskueren kan gå et stykke inn i rommet som er delt med et forheng, derfra kan man titte inn mellom det to-delte forhenget til selve sykerommet. Diasprosjektorene viser bilder fra ekteparet Ilya og Emilia Kabakovs liv. Stemmene deres kommenterer på russisk bildene (i head sets kan man lytte til en tysk oversettelse). Lysbildene som presenteres kronologisk, begynner med barndommen i det første rommet. Kunsthistorikeren George Kubler stiller i boka *The shape of time. Remarks on the History of Things* spørsmålet om hva aktualitet er, og konkluderer med en anmodning at det er en negasjon – det er det stille øyeblikket mellom urets tikking. Brytningspunktet mellom fortid og fremtid. Den øvrige tid er bare sporbar gjennom signaler som blir oss formidlet fra forskjellige avsendere. Overfører vi denne tesen til Dr. Lublins lysbildeterapi ligger aktualitetens øyeblikk i mørket mellom lysbildet som var og lysbildet som kommer. I dette uunnværlige mørket mellom minner som kanskje vekkes til live, skal pasienten helbredes ved å motta signaler som forhåpentligvis fører til en styrket erkjennelse av egen aktualitet.

Russisk konseptualisme

Som historisk dokument er rom nummer fem det viktigste, her får vi innblikk i livet til Moskva-konseptualistene, som foruten Kabakov bl.a. utgjorde E. Bulatov, V. Komar, A. Melamid og komponisten V. Taramasov. Ilya Kabakov arbeidet, ved siden av sin virksomhet som fritt utøvende billedkunstner, i 33 år som en suksessrik barnebokillustratør. Denne kretsen av kunstnere falt i stor grad utenfor det offentlige liv i sovjetstaten. Den russiske lingvist og filosof Boris Groys ser på den offisielle sovjetkulturen som et «Gesamtkunstwerk Stalin». Moskva-konseptualistene arrangerte egne utstillinger hjemme hos hverandre. Tidlig på -70 tallet ble Joseph Kosuths tekster livlig diskutert.

Premissene for Kabakovs senere utvikling av begrepet den «totale» installasjon er i stor grad formet av betingelsene han levde under i sovjetsamfunnet. Hans i alle henseende begrensede muligheter for å utfolde seg fritt peker mot den «totale installasjon» som sinnbilde.

Ved å bruke sin egen historie på denne måten i installasjonen *Treatment with memories* redder Ilya og Emilia Kabakov sin egne historier fra å langsomt svinne hen, samtidig som de lades med ny energi. Slik kobler de sine individuelle erindringer fra livet i det

sovjetiske imperiet til en vestlig kollektiv hukommelse om en epoke som er over. Ved å transformere sin personlige historie fra tiden bak jernteppet til en tradisjonell kunstkontekst i Hamburger Bahnhof makter Kabakov å sette problematikken offentlig/privat sfære ut av sjakk. Scenografien er ned i hver minste detalj så nøyaktig utført at samtidig som man føler seg hensatt til en sovjetisk institusjon er man hele tiden klar over at dette er en totalitær illusjon. Hos Kabakov blir fargeholdning, plassering av gjenstander og belysning underlagt en streng dramaturgi hvor rommet og de dagligdagse gjenstandene transformeres til symboler. Installasjonen som en «modell av verden» blir en metafor for en mental tilstand. De hverdagslige gjenstandene blir mytologiske tegn for en «verden» (sovjetsamfunnet) som Kabakov selv har erfart og som han fortsatt bærer med seg. Denne «verden» prøver han nå å redde fra glemselens slør. Det sovjetiske samfunnet og «sovjet-mennesket» trer frem for betrakteren nærmest som i en hallusinasjon.

Fenomenologi

Ilya Kabakovs metodiske bruk av hverdagslige gjenstander for å skape et «verdensbilde» fører til fenomenologiske betraktninger. Filosofen Vilém Flusser formulerer på en enkel og grei måte det problematiske forholdet mellom en ide (immateriell) og materialiseringen av en ide: «Når jeg ser noe, f.eks et bord, da ser jeg tre i en bordform. Riktignok er treet hardt (jeg støter mot det) men jeg vet at det er forgjengelig (det kan brennes opp og bli til en amorf aske). Men selve bordformen er uforgjengelig, den kan jeg forestille meg overalt og for alltid (for mitt teoretiske blikk). Av den grunn er bordformen reell og bordinnholdet (treet) bare tilsynelatende. Slik blir det klart hva snekkere egentlig gjør. De tar en bordform (ideen om et bord) og tvinger den ut av et «uformet» stykke tre. Det uheldige ved dette er at snekkerne ikke bare informerer treet (tvinger det inn i en bordform) men også deformerer ideen om et bord (forvrenger den i tre). Det ulykkelige er altså at det er umulig å lage det ideelle bordet.» Denne for så vidt velkjente erkjennelsen av tingenes tilstand gjør at Kabakov ser det som en nødvendighet å lukke – kapsle inn sine installasjoner (herav betegnelsen «total»), for dermed samtidig og åpne dem opp og frarøve enkeltobjektet en del av sin egenverdi til fordel for en overordnet ide. Ved dette grepet unngår Ilya Kabakov bl. a. at hans nesten «naturalistiske» «verdensmodeller» fremstår som et forsøk på å illustrere ideer.

Treatment with memories kan med sin direkte og langt på vei banale re-materialisering av velkjente sosiale rom også ses som en ironisk karikatur av den sosialistiske realismen. Klaustrofobiske institusjonskulisser og en stadig strøm av bilder fra levde privatliv som du ikke har bedt om innsikt i, gjør deg til deltaker i et absurd teaterstykke. Kabakov bygger på arven etter konstruktivismen og suprematismen. Det kommer tydelig frem når man leser Kabakovs bok *Über die «totale» Installasjon*. Boken, som i enkelte kapitler minner en om Kasimir Malewitsch' manifest, tar for seg installasjonen som modell – samt dens typologi. En vandring gjennom Kabakovs «modellverden» får Lissitzkys «Proun» til å flimre over netthinnen.

Ilya Kabakov har lenge vært den pedantiske arkivaren som samler på kollektive minner. I *Treatment with memories* påtar han seg i tillegg rollen som Dr. Lublin. Minneterapeuten som vil hjelpe tilskueren med å ivareta sin egen historie, i en tid hvor våre sanser bombaderes av stadig nye stimuli som vi knapt makter å forholde oss til. Kabakov blir tvileren som så gjerne selv vil tro på muligheten for helbredelse.
, BERLIN

**Installasjon av Ilya Kabakov
Treatment with memories
Hamburger Bahnhof, Berlin
til 30. august**

- 1.
Sykerom: – en del av installasjonen. Foto: D. James Dee.**
- 2.
Korridoren: – en del av installasjonen. Foto: D. James Dee.**
- 3.
Slidesprojeksjon: – i installasjonen.**
- 4.
Her var jeg to år gammel. Foto: Fra Ilya Kabakovs fotoalbum.**
- 5.
På slutten av studietiden: – tror jeg. Foto: Fra Ilya Kabakovs fotoalbum.**
- 6.
16 år gammel: – og veldig lykkelig, fordi jeg er blitt voksen og skal få et pass akkurat som de voksne. Foto: Fra Emilia Kabakovs fotoalbum.**

Publisert 12. juni 1998